

חשיב מזיד'. ושמו כאן שונה שגזו"כ היא שרק זה המקריב בפועל, שמודה בעבודה ממש – יש לו חלק בה. והריטב"א מפרש שמודה שאמר משה מפי הגבורה אלא שאינו מודה במקצת מן העבודות, שאומר אינן חובה ואינן מעכבות.

ואף על פי שאדם כזה ודאי כופר הוא בדברי רז"ל – כיון שהוא מאמין בתורה שבכתב אינו בכלל מומר לכל התורה אלא דינו כמומר לדבר אחד ואינו מחלל עבודה (עפ"י חזון איש יו"ד ב, יח. והוכיח כן מכמה מקומות).

וע"ע אבני נזר אה"ע רכג, ג, ובמובא ביוסף דעת זבחים כב לענין גדר 'בן נכר'.

'היציקות והבלילות והפתיתות... והמליקות והקבלות...'. מנה כל העבודות הטעונוות כהונה, כפי סדר עשייתן; פתח בעבודות המנחה הבאות לפני הקמיצה. וכיון שפתח במנחה מסיים עבודתה, וממשיך במליקת העוף [שכיוצא בה בזבח – השחיטה – כשרה בור], ועובר להמשך עבודות הזבחים, קבלה ומתן דמים. [ולא מנה הולכה, שר"ש לשיטתו שהולכה אפשר לבטלה אינה חשובה עבודה, או לפי שנכללת בקבלה – כמו שכתבו בתוס'].

אחר כך שנה עבודות נדירות, כהשקאת סוטה ועגלה ערופה, ולבסוף אמר נשיאת כפים, שאינה 'עבודה' ממש (אלא שצריך עיון אם ירד לסדר הדברים, מדוע שנה מליחות לפני תנופות והגשות והלא המליחה נעשית לאחריהן כמו שכתבו התוס' בע"א. ויש לומר שנקט בזה את סדר המשנה).

דף יט

'אלא היינו טעמא דרבי שמעון, והביאה – וי"ו מוסיף על ענין ראשון'. לפי זה לכאורה גם נתינת הלבונה צריכה כהן לר"ש, שהרי זו נאמרה בין יציקה לקמיצה. וצ"ע (עפ"י הרי"ד ויזר שליט"א).

'אמרת קל וחומר, ומה זריקה דעיקר כפרה לא בעיא בעלים, שחיטה דלאו עיקר כפרה לא כל שכן'. ואם תאמר, סמיכה תוכיח שאעפ"י שאינה עיקר כפרה צריכה בעלים. יש לומר, הואיל וזריקה אינה צריכה בעלים הגם שהיא עיקר כפרה, סברה היא לומר שמה שסמיכה צריכה בעלים – משום הוידוי הוא, וזה אין שייך אלא בבעלים שמתודה על חטאיו, אבל שחיטה לא תהא חמורה מן הזריקה (שלמי שמעון).

'גלי רחמנא ביום הכיפורים ושחט את פר החטאת אשר לו, מכלל דשחיטה בעלמא לא בעינן בעלים' – ואין לומר אף בעלמא מצוה לכתחילה בבעלים, וגילתה תורה ביום הכיפורים ששם הוא לעיכובא – שיש לומר כיון ששנה הכתוב כמה פעמים וסמך ושחט, הרי כאילו שנה הכתוב לעכב, וא"כ היה לנו לפסול כששחט מי שאינו בעליו, אם לא שגילה הכתוב ביום הכיפורים דבעלמא כשר (עפ"י שפת אמת).

ועדיין יש מקום לומר שגילה הכתוב רק שאינו לעיכובא. וצריך לפרש שבוה מגלה הכתוב שלא לדרוש הקש 'וסמך ושחט' לענין בעלים. וע"ע בטהרת הקדש מצפה איתן והר צבי.

בהגהות חשק שלמה כתב להוכיח מכמה מקומות שלכתחילה מצוה על הבעלים לשחוט קרבנם. ומקור הדבר מכח הקושיא הנזכרת, שאכן יש ללמוד מהקש לסמיכה שהשחיטה בבעלים, אלא שגילה הכתוב ביוהכ"פ שאין עיכוב בדבר [וע' בלשון רש"י בזבחים קג. (ד"ה מן המותרות) וקצת משמע שדרך הבעלים לשחוט קרבנם. ואמנם י"ל שזה משום הדין הכללי מצוה בו יותר מבשלוחו].

ובספר אור הישר כתב שאין לפרש קושית הגמרא ששחיטה שלא בבעלים תיפסל, שהרי מקור הדין הוא מהקש לסמיכה וכל עצמה של הסמיכה אינה מעכבת, וכיצד נחמיר בלמד יותר מן המלמד. [ולכאורה תלוי הדבר בדין מינה ומינה או דין מינה ואוקי באתרה. ואולם נראה שגם אם 'דון מינה ומינה' יש מקום לומר שלמדים מסמיכה שכל שאינו בעלים, הרי זה כאילו לא סמך, אף כאן כאילו לא שחט. וע' בזה בטהרת הקדש].

אך לפי"ז אין מובן תירוץ הגמרא 'גלי רחמנא ביהכ"פ', הלא שם צריך קרא לעכב. וצ"ל לפירוש זה שר"ש יסבור שחיטת פרו בור כשרה בדיעבד והקרא אינו אלא לכתחילה, ומזה למדו שבשאר קרבנות אף לכתחילה אין צריך בעלים. וראה עוד באריכות בשו"ת אגרות משה אה"ע ח"א קנו. וע"ע: אבי עזריה הל' עבודת יוהכ"פ; בית זבול ח"ב כו.

(ע"ב) 'שלא יעשה מדה לקומץ'. רש"י מפרש שקומץ בכלי ולא בידיו. ויש מן הראשונים שחולקים וסוברים שבאופן זה ודאי פסול, שאינו בכלל 'קומץ'. ופרשו שלא יתן תחילה מדת קומצו בכלי ואחר כך יתנהו על קומצו לקומץ בו (עפ"י תוס' ישנים וריטב"א יומא מז מרשב"ם). ובגבורת ארי (שם במילואים) הקשה על פירוש זה, תיפוק ליה שפסול לפי שאינו קומץ מן המחובר לשירים. וכתב שהעיקר כפרש"י. וע"ע מקדש דוד כד, ד.

רבי אליעזר אומר יכול יגישנה למערבה של קרן...'. ע' ביוסף דעת זבחים סג:

'הרי מלח דלא תנא ביה קרא ומעכבא ביה...'. מכאן הקשו האחרונים על מה שמשמע מדברי הריטב"א (ביומא נג). שמה שצריך הכתוב לשנות כדי לעכב – דוקא בדברים הכתובים בלשון מצוה, אבל הכתוב באזהרה – אין צריך קרא לעכב [ומדברי הריטב"א (בתוס' פסחים סג. ד"ה השוחט) אין נראה כן. וע' גם בתורא"ש ותו"י ביומא שם]. והלא במלח ישנה אזהרה לא תשבית מלח ואעפ"כ מקשה כאן שיצטרך קרא לעכב (ע' בשער המלך ריש הלכות קרבן פסח; שו"ת חתם סופר חו"מ בהשמטות רד; חת"ס או"ח קכד).

ויש לומר, היות ויש במלח גם מצות עשה – על כל קרבנך תקריב מלח, אם כן ה'לאו' שנאמר בו אינו אלא חיזוק ותוספת אזהרה ל'עשה', וכיון שה'עשה' לבדו אינו מעכב, אין עיכוב גם מצד ה'לאו'. ומצינו דוגמאות לכך ש'לאו' הבא עם 'עשה' אינו בא כאזהרה בפני עצמה אלא כחיזוק ל'עשה' (עפ"י קהלות יעקב זבחים ה).

או יש לומר שסברת הריטב"א אמורה באזהרה האמורה בגוף הדבר, אבל השבתת מלח אינה איסור בהקרבה עצמה אלא במה שהחסיר ונמנע מלהקריב, הלכך כל שלא שנה הכתוב אינו בדין שיעכב (עפ"י דבר אברהם ח"ב כא).

עוד בדברי הריטב"א – ע' במשנה למלך קרבן פסח א, ה; בית הלוי ח"א סוס"י ל; דבר אברהם שם; חדושי הגרז"ר בנגיס ח"ב טו.

כתב בחזון איש (נגעים יב, כ) שכך היא המדה בכל התורה ולא רק בקדשים, שצריך שישנה הכתוב לעכב. [וע"ש דוגמאות וחילוקים בדבר]. וכבר נמצא כן בספר יראים (תמט). וכן משמע בתורא"ש (סוטה ה:). וכן מדוקדק הלשון בתוס' פסחים יא רע"א 'דאיכא מילי טובא דבעינן שישנה הכתוב עליו לעכב כגון קדשים). ואולם בכמה ראשונים אין נראה כן לכאורה (עתוס' להלן לה סע"א. וכן משמע בלשונם בזבחים ד: ד"ה אימא. ואפשר כוונתם לקדשים ולכל הדומה להם; דבר כללי שנאמרו בו פרטי דברים).

ע"ע: שער המלך קרבן פסח א; ערוך לנר סנהדרין יא: לקח טוב ה; אבני נזר או"ח לא, ג; גליונות קהלות יעקב להלן נג; דובב מישרים ח"א עג.

ע"ע במצוין ביוסף דעת ברכות טו לענין חילוק בין לכתחילה ודיעבד בדאורייתא.

*

והבאת את המנחה... והקריבה אל הכהן והגישה אל המזבח. והנה עכשו במקום המזבח, שלחנו של אדם מכפר (ע' ברכות נה). והוא התנהגות אדוני אבי זקני זצוק"ל שהמשמש בסעודה בשבת-קדש, הקריב אליו הקערה עם המאכל, והוא בעצמו העמידה על השלחן לפני המסובין, ולא המשמש – כמו הכהן שהקריבו לו המנחה והוא הגישה אל המזבח וד"ל.
(דברי ישראל (מודז'ץ) ויקרא)

והרים ממנו בקמצו וגו' – יש לרמוז שיסיר מאתו מדת הקמצנות. ופירש"י שלא יעשה מדה לקומץ – היינו שלא במדת הקמצנות, רק מסולת המנחה ומשמנה ופרש"י ממקום שנתרבה שמנה – פירוש, יהיה איך שיהיה אף מעט כמו מנחה, אך המעט יהיה במדת הפזרנות, מסלתה ומשמנה ובריבוי שמן כמו מנחת הבל ומחלבידהן.
אי נמי כנ"ל ועל דרך זו: והרים ממנו בקמצו – שיסיר ממנו בקמצו, שיסיר מדת הקמצנות. ופרש"י שלא יעשה מדה לקומץ – היינו הקמצן לא יוכל לבוא לשום מדה טובה, כי הקמצנות מונעת אותו' (שם פרשת צו).

דף כ

'ברית אמורה במלח – דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר: נאמר כאן ברית מלח עולם הוא, ונאמר להלן ברית כהנת עולם – כשם שאי אפשר לקרבנות בלא כהונה כך אי אפשר לקרבנות בלא מלח'. נראה שלר' שמעון שוים כל הקרבנות למנחות והמלח מעכב בכלם, שהרי הטעם שנקט שייך וכולל את הקרבנות כולם. אבל לר' יהודה אפשר שאינו מעכב אלא במנחות. וכן פסק הרמב"ם, וכן כתב בספר החינוך. [ואמנם רש"י כתב 'משמעות דורשין' איכא ביניהו. ואפשר שלשיטתו אין חילוק בין מנחות לשאר הקרבנות גם לר' יהודה. אך יתכן שרש"י פרש כן רק לפי סברת רב הונא שמעכב גם ללא ששנה הכתוב, אבל לפי מה שאמרו ש'ברית' הוא לשון עיכוב, י"ל שלר' יהודה אין זה שייך אלא במנחות, ששם נאמר 'ברית'] (עפ"י כסף משנה איסורי מזבח ה, יב; זבח תודה).

בקרן אורה ובזבח תודה פרוש טעם הרמב"ם לחלק בין זבח למנחה; שבזבח הואיל והקטרת האימורים אינה מעכבת, לכך אם לא מלח לא פסל, שלא גרע מאילו לא הקטיר האימורים [והדם הלא אינו טעון מלח]. לא כן קומץ המנחה שהקטרתו מעכבת. [אלא שקצת קשה, הלא לפי"ז אף בשאר קרבנות מלח מעכב את מצות ההקטרה, ונפקא מינה שאם הקטיר בשבת וביו"ט ללא מלח חייב, וא"כ מדוע לא הזכיר זאת הרמב"ם, לומר שהמלח מעכב את הקטרת האימורים. דבר אברהם ח"ב כא].
בספר משך חכמה (ויקרא ב, יג) כתב נפקותא נוספת בין ר' יהודה לר' שמעון; האם יש דין מלח בבמה. לר"ש שהושוה מלח לכהונה, כשם שאין כהונה בבמה כך אין מלח בבמה. ואילו רבי יהודה אינו מחלק בדבר (ועע"ש).

'הכא נמי לא מלח כהן אלא זר'. ואף על פי שהמליחה נעשית לאחר קמיצה והרי מקמיצה ואילך מצות כהונה, אם כן מדוע מלח זר כשר לתנא דמתני' – נראה שזה שאמרו 'מקמיצה ואילך מצות כהונה' היינו רק לאותם דברים הכתובים בפרשה מוקמץ הכהן